

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

LITERATURA, SOCJOLOGIA I
KULTUROZNAWSTWO.

*PRIORYTETOWE OBSZARY
BADAWCZE: OD TEORII DO PRAKTYKI*

Lublin (PL)

28.02.2017

КІЛЬКІСНА РІВНОКОМПОНЕНТНІСТЬ ПРИ СИНТАКСИЧНІЙ СИНОНІМІЇ У КОНТИНУУМІ МОВА / МОВЛЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ СУЧАСНОЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ПРОЗИ)

Лепетюха А.В.

доцент, кандидат філологічних наук Харківський національний педагогічний
університет імені Г.С. Сковороди

Ключові слова: кількісна рівнокомпонентність, монопредикативне висловлення, преференціальна опція, синтаксична синонімія, стрижнева структура.

Keywords: monopredicative utterance, pivotal structure, preferential option, quantitative equicomponentality, syntactical synonymy.

Синонімічні конструкції являють собою одnobазові (з одним термінальним трансформативним ланцюжком) і двобазові (з двома і більше термінальними трансформативними ланцюжками) перифрази стрижневої (первинної) синтагми або пропозиції, які породжуються у мові у результаті когнітивних поліоперацій феноменологічної реконструкції буття та його категорій і функціонують у мовленні як складні мовно-мовленнєві знаки (синтагми, моно- і поліпредикативні висловлення (далі – МПВ та ППВ)). Мікрополе кожного віртуального (мовного) синонімічного трансформу характеризується різним ступенем структурної та семантичної близькості (від приблизної до адекватної структури) до мікрополя стрижневої структури, формуючи синонімічний ряд у просторі функціонально-семантичного синонімічного макрополя. Залежно від комунікативної інтенції мовець актуалізує один з елементів синонімічного ряду у вигляді ко(н) текстуально пертинентної преференціальної опції (домінанти).

Прагнення комуніканта до «оптимізації мовного кода» пов'язано, з одного боку, з розширенням синтаксичної структури, а з іншого – з «економією зусиль» [1, 123]. Саме тому при породженні дискурсивних одиниць встановлюється рівновага між

вживанням розширених, ускладнених висловлень і скорочених, спрощених синтаксичних конструкцій. Отже, у процесі каузації (породження) мовно-мовленнєвого акту відбувається взаємодія та переплетення двох протилежних тенденцій: компресії (імплікативності) та розширення (експлікативності) синтаксичних структур, котрі створюють комплекс взаємозалежних дискурсивних одиниць. Взаємне компенсування одночасно семантично сполучених і незалежних рис надлишковості і конденсації у дискурсі, обумовлене інтенціонально-ко(н)текстуальною природою мовно-мовленнєвого акту, дозволяє подолати «біфуркацію висловлень у динамічному аспекті комунікації» [2, 12].

У синонімічних МПВ з головуючою предикативною лексемою сучасної французької художньої прози поряд зі звуженими та розширеними структурами зустрічаються кількісно рівнокомпонентні реалізації мовної стрижневої конструкції. Цей феномен пояснюється певним прагматичним плануванням мовцем комунікативної ситуації, котре виступає одним з елементів авторської мовної гри, що полягає у спонуканні читача / адресата «розгадати» інтенцію адресанта з метою визначити ступінь ко(н)текстуальної пертинентності феноменологічно реконструйованої кількості

рівнокомпонентної преференціальної опції та вірно інтерпретувати подану інформацію стосовно об'єктів та подій реальної дійсності.

Аналіз прикладів творів сучасних французьких письменників дозволив виділити два типи кількісно рівнокомпонентних трансформів стрижневих моно- та поліпредикативних пропозицій з головуючим предикатом: а) пасивізовані монопредикативні конструкції з невираженим (неактивним) суб'єктом дії; б) МПВ зі специфічними інфінітивними зворотами з синтаксичною моделлю типу: *être* + іменна частина присудку + *à* + *Inf* або *avoir* + *COD* + *à* + *Inf* (де *Inf* – інфінітив, *COD* – прямий додаток).

Пасивізовані МПВ з невираженим суб'єктом дії становлять «безагентні» конструкції, у яких об'єкт (пацієнс) зазнає структурно-семантичної переорієнтації, набуваючи статусу граматичного суб'єкта, а реальний суб'єкт (агенс) узагалі не експлікується. На думку І.П. Распопова, позиція підмета у безагентних МПВ є «частково зруйнованою» [3, 77]. В.Ю. Копров зазначає, що синтаксичний нуль (неактивний агенс) у пасивних висловленнях завжди презентує суб'єкт-антропонім, у той час, як у пасивних структурах з визначеним агенсом він може належати будь-якому категоріальному та субкатегоріальному типові [4, 168]. У такому прикладі: (1) *Ses paroles sont écoutées tout près de ses lèvres.* (A. Breton) мікрополе стрижневої структури містить деміактивний суб'єкт дії-антропонім (*on*), з ко(п)текстуальною референтною детермінованістю. Умовленні актуалізується адекватна перифраза-безагентне МПВ, пертинентність якої визначається дистантним контекстом:

Ses paroles sont écoutées tout près de ses lèvres. Tout à coup elle s'interrompt, on la voit à peine ouvrir son sac et, découvrant une cuisse merveilleuse, là, un peu plus haut que la jarretière sombre... У посттексті аналізованого МПВ наявний визначений деміактивний суб'єкт дії *on*, який завжди імілікується у пасивізованих конструкціях з кількісною

рівнокомпонентністю.

У специфічних інфінітивних зворотах *être* + іменна частина присудку + *Inf* та *avoir* + *COD* + *Inf* інфінітив набуває експлікативного семантичного значення:

(2) *Je fus le premier à avoir repris le contrôle de mon fou rire.* (M. Levy)

Наведене кількісно рівнокомпонентне МПВ є актуалізованим ко(п)текстуально пертинентним трансформом мікрополя поліпредикативної стрижневої пропозиції: *Je fus le premier qui avait repris le contrôle de mon fou rire.* Мовець актуалізує семантично адекватну звужену структуру зі складним предикатом з метою уникнути перевантаження дискурсивного фрагменту ускладненими поліпредикативними структурами, оскільки у дистантному контексті наявні безсполучниково-сполучникові ППВ з кількома підрядними висловленнями: *Ce dimanche-là, le patron a dû se demander pour quoi d'un coup d'un seul, sa salle de restaurant tout entière s'est mise à se tordre de rire, alors que visiblement aucun de clients ne semblait se connaître.*

Je fus le premier à avoir repris le contrôle de mon fou rire. (Je fus le premier qui avais repris le contrôle de mon fou rire). Non parce que je trouvais la situation moins cocasse que les autres, mais c'est qu'à fond du bistrot, je venais de voir Danira et Marc qui déjeunaient aussi en tête à tête.

У посттексті міститься пояснення предикативного референта (*fus le premier à avoir repris*), отже, поліпредикативна стрижнева структура з підрядним додатковим висловленням синтаксично та семантично перевантажує аналізоване синонімічне МПВ.

(3) *Lizbeth a une voix à couper le souffle.* (F. Vargas)

У такому МПВ зі специфічним інфінітивним зворотом макрополе синтаксичної синонімії містить стрижневу структуру *Lizbeth a une voix qui coupe le souffle* і однопобавовий трансформ (адекватну структуру): *Lizbeth a une voix à couper le souffle.* У пр-та посттексті спостерігається еліптичне звуження актуалізованих структур, котрі ста-

новлять репліки учасників діалогічної інтеракції:

– *Elle chante, répète Decambrais, elle se produit. Dans un cabaret. Lizbeth a une voix à couper le souffle.*

– *Depuis quand, bon sang?*

Таким чином, згідно з правилами авторської гри, мовець зберігає особливості розмовного мовлення, що унеможливило реалізацію поліпредикативної стрижневої пропозиції.

Аналіз кількісно рівнокомпонентних МПВ з головуючою предикативною лексею дозволяє зробити висновок, що актуалізація комунікантом кількісно еквівалентної та семантично близької преференціальної опції ще раз доводить контекстуально-інтенціональний характер синтаксичної синонімії. У випадку з пасивізованими структурами саме відсутність визначеного агенса дії дозволяє мовцю обрати нерозширену адекватну структуру (у пасивних МПВ з визначеним суб'єктом дії спостерігається розширення первинної структури).

Щодо специфічних інфінітивних зворотів, у таких МПВ наявне звуження мовної структури на лексичному рівні, тобто перетворення багатоскладної лексеми на однокладну (*qui* → *à*). Отже, у кількісно рівнокомпонентних МПВ також виявляється прагнення мовця до економії мовленнєвих засобів для вираження своєї комунікативної інтенції.

Література

1. Проппина И.В. К вопросу о явлении эллипса // Иностранные языки. 1973. - № 9. С. 123-130.
2. Филиппова И.Н. Избыточность и недостаточность в одноязычной и двуязычной коммуникации (на материале немецкого и русского языков): Автореф. дис. докт. филол. наук. М., 2014. С. 12.
3. Распопов И.П. Странные простые предложения в русском языке. Москва: Просвещение, 1970. - 191с.
4. Копров В.Ю. Семантико-функциональный синтаксис русского языка в сопоставлении с английским и венгерским. Воронеж: Издатель О.Ю. Алексеевич, 2010. - 328 с.
5. Breton A. Nadia. Paris: Gallimard, 1964. - 192 p.
6. Levy M. Les enfants de la liberté. Paris: Robert Laffont, 2007. - 152 p.
7. Vargas F. Pars vite et reviens tard. Paris: Magnard, 2006. - 400 p.